

KUNST
ERWIN OLAF

DE BEZIELING VAN ERWIN OLAF

BIJ DE TENTOONSTELLING VAN ZIJN WERK:
OVER DE GEESTDRIFT VAN EEN FOTOGRAFISCH
KUNSTENAAR DIE EINDIGDE VOL ONTROERING
EN MEDEDOGEN.

TEKST MARIEKE SIBARANI

Self-Portrait 01
(2023)

Erwin Olaf (1959-2023) had het allemaal: de volharding van een fotografisch kunstenaar met ambitie. Zijn lef, geestdrift en authenticiteit brachten hem naar de top van de toonaangevende kunst op nationaal en internationaal niveau.

Erwin Olaf sprak zich uit en verzette zich tegen ongelijkheid, in woord en beeld, gedreven door zijn diepgaande liefde voor zijn vak. Hij veraste door zijn flamboyante expressie, naast het stilistische oog dat zijn kunst tot esthetiek verhieft. En hij had drift. Hij kon geïrriteerd raken als mensen lui met het vak omgingen of het uitvoerden zonder visie; als er een idee ontbrak en een foto niet onderscheidend genoeg was.

Tijdens een masterclass in de Rotterdamse Kunsthal, naar aanleiding van een tentoonstelling van de Amerikaanse fotograaf Robert Mapplethorpe (wiens werk overigens een grote rol speelde in de ontwikkeling van Olafs carrière), bekeek hij het portfolio van een aantal studenten. In spanning werd gewacht op het oordeel van de meester. Olaf was eerlijk: "Ik begrijp

niet dat je dit werk instuurt voor een portfolio als het nog zo in de keuken is en je nog zo moet uitzoeken wat je smaken zijn."

Zijn kritiek laveerde tussen het gebrek aan visie en een wel zeer beperkt samengesteld portfolio van een van de studenten. Olafs kritiek was direct en veroorzaakte mogelijk een aardverschuiving bij menig student, maar hij probeerde de aankomende fotografen te bereiken om ze iets mee te geven: een aansporing om een eigen identiteit te ontwikkelen. Want een werk van Erwin Olaf ademt toch vooral het eigen karakter uit.

Schaakspel

Een jonge Erwin Olaf rondt zijn studie af aan de School voor de Journalistiek en maakt via een stage kennis met reportagefotografie. Hij wordt op pad gestuurd en legt in de roerige jaren tachtig demonstraties voor homoseksuelen vast. Hij begeeft zich ook tussen de krakersrellen in Amsterdam.

In zijn beginjaren maakt hij werk dat zich aan je opdringt, vaak met de agressie waarmee bijvoorbeeld een pamflet de aandacht trekt — zowel in retoriek als in kleurgebruik. De geestdrift spat ervan af.

Olaf houdt van het nachtleven, waar de vrijheid wordt gevierd, waar mensen zich uitdossen en zichzelf laten zien. Hij fotografeert nachtvlinders, zowel hetero als homo, klein en groot, mooi en lelijk. Ze slepen de kijker mee en vieren het leven. Flanerend over de Amsterdamse straten en dansend in clubs als de RoXY vangt hij de vrijgevochtenheid

Reclining nude no 05,
(2015)

Mature, Cindy C., 78,
(1999)

Squares, Joy,
(1985)

met zijn camera. Mensen die tegen de stroom in durven te zwemmen: demonstranten, anderen die zich niet verstoppen, van queer tot zwart, van corpulent tot wit. Hij organiseert zelf ook activistische feesten, onder meer in Paradiso, waar mensen zich niet inbinden maar juist ageren tegen het behoudende karakter van de samenleving.

Een bezoek in 1983 aan choreograaf en fotograaf Hans van Manen, die Erwin moet portretteren, brengt een wending in zijn benadering van fotografie. Van Manen laat hem kennismaken met het sensuele werk van fotograaf Robert Mapplethorpe en de wereld van George Platt Lynes, een Amerikaanse mode- en reclamefotograaf met een voorliefde voor homoseksuele schrijvers en kunstenaars. Wat voor Erwin zo ver weg lijkt — fotograferen in een studio — brengt Van Manen dichtbij. Deze ontmoeting wordt de basis van een levenslange vriendschap.

Verstilling

Eind jaren tachtig volgt zijn doorbraak met de serie *Chessmen*: tweëndertig stukken van het schaakspel vastgelegd in menselijke vorm, deels bloot en in leer gestoken. Modellen worden via een advertentie in *de Volkskrant* gevonden, vrienden maken het schaakspel compleet. De opening van de tentoonstelling van *Chessmen* is een succes, maar er wordt weinig gekocht. Mede door alle ophef omtrent de SM-achtige setting van de in leer gestoken modellen is de naam Erwin Olaf definitief gevestigd. Voor

Chessmen, V,
(1988)

Chessmen ontvangt hij in 1988 de prijs voor jonge Europese fotografen.

Naarmate zijn carrière vordert, verandert het karakter van zijn werk. De onbesuisde, opvallende, expressieve én aanstootgevende toon maakt plaats voor kalmte, met zelfs af en toe een vleug mystiek. Het rauwe karakter, de voelbare woede tegen alle soorten

van onrecht en de heersende opinie uit zijn begintijd, verandert. Het lijkt alsof hij als visueel vertaler de kijker meer ruimte geeft om het door hem gecreëerde beeldverhaal zelf af te maken.

Volgens Shirley den Hartog, manager en hartsvriendin, waren de aanslagen in de Verenigde Staten op 11 september 2001 een breekpunt voor Erwin — net als de moord op Theo van Gogh, drie jaar later. Vóór 2001 zijn de werken toch vooral een uiting van vrijheid: op seksueel, politiek, maatschappelijk en persoonlijk vlak. Den Hartog: "Na 9/11 werd Erwin wat somber, hij maakte zich zorgen om de verworven vrijheden die wij uiteindelijk aan de Amerikanen hadden te danken. In hoeverre was het gevierde begrip nog een vanzelfsprekendheid? Het manifest van het lichaam, het naakt, de ongedwongenheid >

“
**‘IK WAS DEGENE
DIE HET GELD
OPZIJ ZETTE
ZODAT ER STEEDS
MEER ARTISTIEKE
VRIJHEID KWAM’**

Shirley den Hartog
manager en hartsvriendin

ALLE BEELDEN: ESTATE ERWIN OLAF, COURTESY GALERIE RON MANDOS AMSTERDAM

» van zijn werken, het extravagante en extraverte karakter werden ingewisseld voor soberder werk.»

Bedachtzaamheid

Olaf raakt meer in zichzelf gekeerd: er treedt verstilling op. Hij volgt nauwgezet het nieuws en ontwikkelt een andere kijk op de wereld. Drie nieuwe series volgen: *Rain* (2004), *Hope* (2005) en *Grief* (2007). De overdaad aan kleur en expressie en het weelderige karakter van zijn vorige werken roepen met deze series iets anders op: bedachtzaamheid en inkeer.

Samen met zijn team bouwt hij gestileerde scènes in perfectie; de kijker stapt een smetteloos ingerichte Amerikaanse filmset binnen. Kleding, decor, setting en sfeer — alles wordt in precisie op elkaar afgestemd. Niets wordt aan het toeval overgelaten. Elke millimeter op de foto staat in relatie tot zijn omgeving. Erwin ziet alles, is een perfectionist en houdt strak de regie tijdens een shoot.

Zijn modellen plukt hij vaak van de straat: het gaat bij hem niet om een mooie kop, maar om het type dat van de norm afwijkt. Schoonheid zit voor hem in de blik: ogen die iets uitstralen, een gevoel oproepen, een verhaal vertellen. Den Hartog: “Erwin en ik reisden de hele wereld over voor shoots of bezoeken aan beurzen. Daar zochten we ontspanning op het terras; als voyeurs spotten we mensen, spiedend met het oog van de fotograaf.”

Hij is altijd op zoek naar een dialoog met de kijker; zijn beeld moet mensen beroeren. Waar zijn eerdere werk ge-

Rain, in the ice cream parlor
(2004)

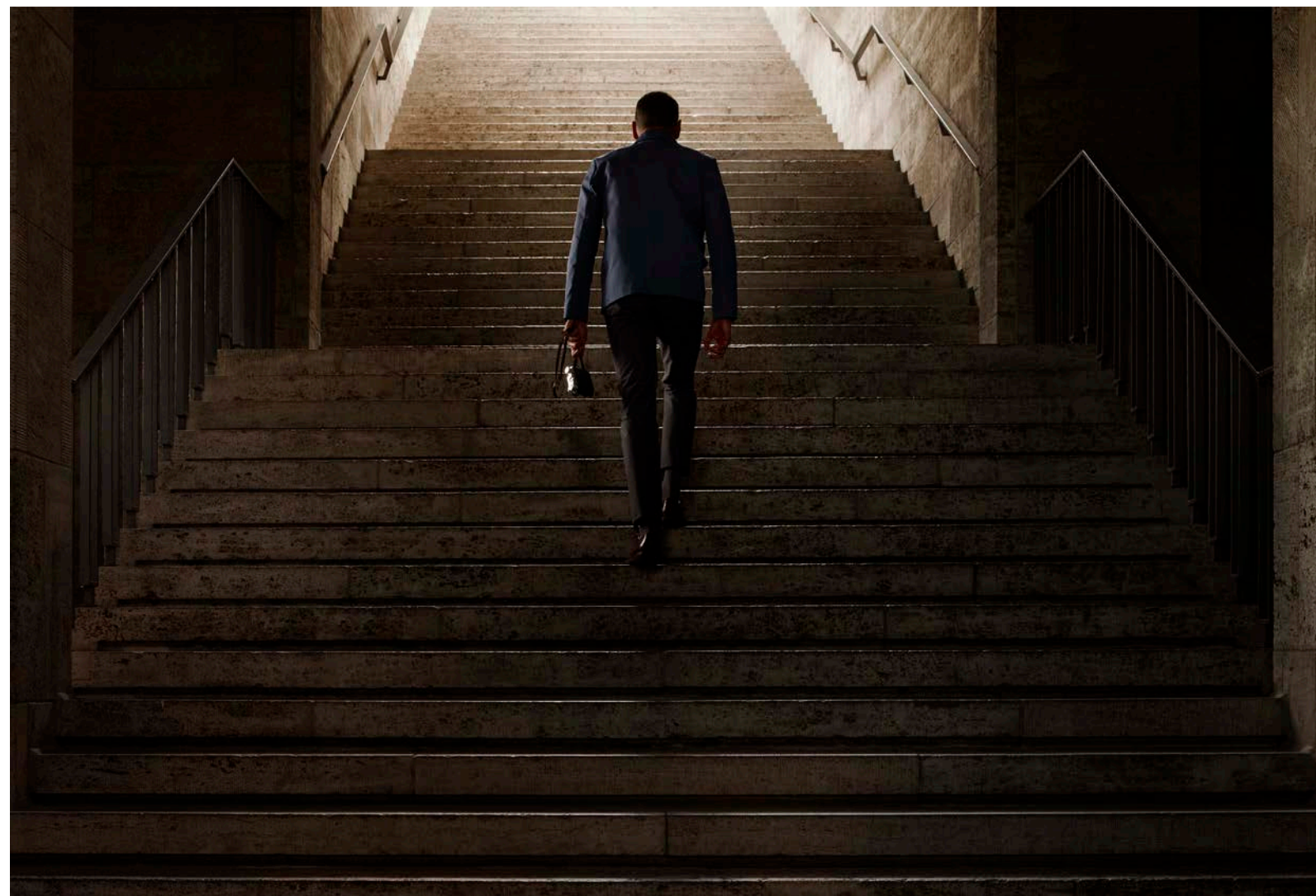

ESTATE ERWIN OLAF, COURTESY GALERIE RON MANDOS AMSTERDAM

Im Wald Auf dem See
(2020)

ESTATE ERWIN OLAF, COURTESY GALERIE RON MANDOS AMSTERDAM

*Berlin, Olympia Stadion
Westend selfportrait*
(2012)

*Palm Springs, American Dream,
Self-Portrait with Alex I*
(2018)

voelens van verwondering of verbazing oproept, maar ook van afkeer en woede, is zijn latere werk meer getekend door ontroering en mededogen. Op de foto *Palm Springs American Dream, Self-Portrait with Alex* (2018) staat hij zelf met een cocktail in zijn hand aan de rand van een zwembad. Het werk verwijst tegelijkertijd naar David Hockneys *Pool with Two Figures*. Hij kijkt naar een jonge man in het zwembad en lijkt zijn eigen vergankelijkheid onder ogen te komen. De setting — Palm Springs in Californië — lijkt zo geweldig, maar zelfs tegen deze achtergrond kan Olaf de eindigheid van het leven niet ontlopen.

Ontzag

Olaf werkt met regelmaat voor reclamecampagnes, maar hij kan steeds vaker ook eigen werk maken. En zo neemt Olaf ons ook deze keer mee naar buiten, maar nu in een natuurlijke omgeving. Den Hartog: “Ik was degene die het geld opzij zette zodat er steeds meer artistieke vrijheid kwam. Hij was niet meer afhankelijk van opdrachtgevers, en zo besloot hij *Im Wald* (2020) te maken. Een gebaar uit dankbaarheid voor de natuur, tegelijkertijd een ode aan de nieuwe Europese burger als gevolg van de globalisering.”

Olaf reist samen met zijn partner Kevin naar de bossen van Zuid-Duitsland. Hij heeft ontzag voor de grootsheid van de natuur, het onvoorspelbare karakter waarmee hij niet alleen tijdens de shoot krijgt te maken, maar waar de hele wereld steeds vaker mee moet »

Kunst

Erwin Olaf

I Wish, I Am, I Will Be
(2009)

ESTATE ERWIN OLAF, COURTESY GALERIE RON MANDOS AMSTERDAM

» leren omgaan. Hij maakt zich zorgen over de groeiende bevolking en de effecten op de natuur. Mensen beschouwen het als een vanzelfsprekendheid, maar de natuur staat niet meer in verhouding tot het massatoerisme. Hebben wij nog eerbied voor de natuur?

In *Im Wald* zien we hem zijn respect tonen: hij laat zien hoe klein de mens is en hoe onmachtig wij zijn ten overstaan van de natuur.

I Will Be

In 1996 wordt hij gediagnosticeerd met erfelijk longemfyseem. Het beperkt hem in zijn activiteiten, maar het lijkt niet van invloed te zijn op zijn werk. Zijn gedrevenheid blijft overeind. “Vroeger, voor zijn ziekte,” vertelt Den Hartog, “was het hier altijd een zoete inval van vrienden en crewleden. Naarmate Erwin ouder werd, kreeg hij meer behoefte aan rust. De muziek van Janet Jackson werd ingewisseld voor klassiek. Toch bleef hij actief. Erwin zat nooit stil, hij

wilde altijd creëren. Volgens de artsen zou hij hoogstens vijftig worden. Hij leefde in reservetijd en moest van zichzelf alles uit het leven halen.”

Het meer ingetogen karakter van zijn latere werken wordt vaak gelinkt aan het ouder worden; hij zou milder zijn geworden. Den Hartog: “Erwin kon niet tegen onrecht, het maakte hem woedend. Maar zijn ziekte beperkte hem. De adem werd hem ontnomen, dus zweeg hij. In zijn hoofd

“**‘ZIJN ZIEKTE BEPERKTE HEM. DE ADEM WERD HEM ONTNOMEN, DUS ZWEEG HIJ’**

Shirley den Hartog
manager en hartsvriendin

bestreed hij nog steeds het onrecht. Hij liet zijn stem horen, alleen hoorbaar in zichzelf.”

Als je stem niet het volume kan vormen dat nodig is om gehoord te worden, treedt er berusting op; bevechten is geen optie. De acceptatie van het leven waarbij Olaf steeds iets meer moet inleveren, is misschien wat de kijker voelt bij zijn zelfportret uit 2009, *I Wish, I Am, I Will Be*. De wens om te zijn, de acceptatie van het zijn, maar het besef van het zelfbeeld dat hem voor ogen staat: zuurstofafhankelijk, maar nog met dezelfde strijdbaarheid. Dat laatste is misschien het meest tekenend voor Olaf. Vechten voor de gelijkheid van de mens — in sekse, in ras, in afkomst en uiterlijk, in psyche, in omvang. Strijden tegen onrecht en vechten voor een verlenging van het leven.

Zijn zelfportret uit 2023 bestaat oorspronkelijk uit twee delen — althans, zo had hij het gepland. Voordat hij zijn longtransplantatie ondergaat,

noodzakelijk gezien de steeds groter wordende ademnood, krijgt hij een van zijn longartsen zo ver om in beide handen zijn longen vast te houden: het eerste deel van het tweeluik. Het tweede deel, dat van de gehechte huid na de operatie, is er nooit gekomen. De huid waar hij zo van hield: in al zijn naaktheid. Strak, gespierd, wit, zwart, met haartjes, iets verzakt. Het omhulsel van de mens in al zijn kwetsbaarheid. Zo vaak door hem vastgelegd, zo bejubeld en met eerbied behandeld. Zijn longen als lot in handen van zijn arts, getuigen van de bezielende overgave van een groots kunstenaar. «

ZIEN

Erwin Olaf – Freedom,
Stedelijk Museum
Amsterdam,
tot 1 maart 2026

Erwin Olafs' strijdbaarheid wordt voortgezet via foundationerwinolaf.com